

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д-р Юри Тодоров Тодоров**, катедра „Архивистика и методика на обучението по история“, Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“,

член на научното жури по конкурса за заемане на академичната длъжност **доцент по професионално направление 2.2. История и археология (Архивистика и документалистика)**, обявен в ДВ бр. 55 / 28.06.2024 г.,

с единствен кандидат **гл. ас. д-р Ралица Симеонова Тодорова**, катедра „Архивистика и методика на обучението по история“ в Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Процедурата по заемане на академичната длъжност „доцент“ в катедра „Архивистика и методика на обучението по история“ на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 2.2. История и археология (Архивистика и документалистика), конкурс обявен в ДВ бр. 55 от 28.06.2024 г. е спазена във всички нейни етапи и е законосъобразна. Документацията е изготвена пълно и прецизно и е достъпна в електронен формат. Настоящата рецензия изготвям в съответствие със заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ № РД 38-429/16.07.2024 г. и решение на научното жури от заседание на 11.09.2024 г.

В конкурса участва един кандидат, гл. ас. д-р Ралица Тодорова, преподавател в катедра „Архивистика и методика на обучението по история“ на Историческия факултет. Тя е родена в гр. Тетевен, където завършва средно образование в СОУ „Георги Бенковски“ през 1995 г. Образователната си квалификация Ралица Тодорова получава в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в професионално направление 2.2 История и археология, като през 2000 завършва специалност История със степен „Магистър“ със специализация по Архивистика и с професионална квалификация „Учител по история“. В периода от 2003 до

2007 г. е редовен докторант към катедра „Архивистика и помощни исторически дисциплини“ на ИФ. През 2008 г. тя защитава докторска дисертация на тема „Регламент и управление на достъпа в съвременните архиви“ в научната специалност Документалистика, архивистика, палеография (вкл. историография и източникознание).

Професионалният си опит д-р Ралица Тодорова започва да натрупва като архивист от 2002 до 2003 г. в Научния архив на БАН и след това на същата длъжност в Българския исторически архив при Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ – до 2008 г. От 2008 до 2012 г. работи като научен сътрудник I ст. на същото място. През 2012 г. д-р Тодорова участва и печели конкурс за асистент в кат. „Архивистика и ПИД“, като работи на тази длъжност до 2014 г. От 2014 г., след конкурс, тя продължава работа в същата катедра на академичната длъжност „гл. асистент“ и преподава там до настоящия момент. Подчертавам изрично този път на професионално израстване, защото става ясно, че кандидатката е полагала всички възможни изпити и конкурси в нейната кариера и ги е приключвала с висок успех.

Преподавателската работа на д-р Ралица Тодорова е изцяло в областта на настоящия конкурс. Тя води задължителни дисциплини в бакалавърска степен на Исторически факултет: „Архивистика“ – в сп. История, а в сп. Архивистика и документалистика – „Археография“ и „Европейски институции и архиви“. В сп. Етнология и културна антропология тя преподава задължителния курс „Документални и архивни ресурси“. Освен това д-р Тодорова представя специализирани курсове и за бакалавърската степен на Философски факултет, а именно: „Архивознание“ и „Технологии за архивиране“. В магистърската програма „Документални и архивни ресурси“ на ИФ Ралица Тодорова чете задължителните дисциплини „Електронно управление, електронни ресурси и архивиране“ и „Информационните ресурси на европейските институции“, както и избираемите курсове „Институции на Европейския съюз“, „Археография“ и „Комуникация в архивна среда“. Преподаванията на д-р Тодорова обясняват високата норма

на аудиторна и учебна заетост, представена в приложената справка от отдел „Образователни дейности“ на СУ за последните пет години.

Научно-изследователската и приложната проектна дейност на д-р Тодорова са богати с активно участие в научни форуми и конференции, както и научни проекти, където е ръководител и участва като член. Трябва да се спомене проектът относно ценността на архивните ресурси от дейността на българските изследователи на Антарктида, също така проект за актуалното състояние на османските архивни документи на цялата територия на Република България. Ралица Тодорова взема участие като член на екипи, организиращи семинари на архивна тематика, включва се в поддържането на контакт и научна комуникация с архивната гилдия по професионални и институционални проблеми. Като консултант на екип за изготвяне и внедряване на Стратегия за дигитализиране на Учрежденския архив на Софийския университет тя взема участие в изработването и концепцията за дигитализация. Участва в редколегиата на списание „Архивен преглед“.

Д-р Тодорова представя общ списък на всички публикации, който включва книга, монография, 9 статии в научни списания (четири от тях в съавторство), 10 статии в поредици и 12 статии в сборници. За настоящия конкурс са предвидени една книга и една монография, както и общо 16 научни студии и статии, всички публикации не са в съавторство и представляват оригинални научни трудове.

Основни в списъка от публикациите са двете книги на Ралица Тодорова – едната под заглавието „Съхраняването на архива на Държавна сигурност като източник за микроисторията и ‘блатото на комунизма’“, ISBN:978-619-7582-37-6, София 2024 (монография); другата - История и организация на достъпа до архивите, ISBN:9789545231247, София 2012 – преработена и допълнена книга по съдържанието на докторската дисертация на кандидатката, вече рецензирана.

Монографията на д-р Тодорова „Съхраняването на архива на Държавна сигурност като източник за микроисторията и ‘блатото на комунизма’“, е централна в настоящата хабилитация. Темата и съдържанието на

публикацията са по тематиката на конкурса и отговарят на преподавателския профил на кандидатката. Изложението е оформено в увод, три глави и заключение на 13,5 печатни коли. Включва библиография с използвана литература (68 заглавия на кирилица и латиница и списък с архивни и документални източници), както и списък със съкращения.

Най-общо, в посоченото съчинение се обръща внимание на проблемите в архивната сфера, произтичащи от промените в България след 1989 г. и новия етап в развитието на българските архиви, т.нар. архивна реформа. Последната може да се очертае с либерализирането на архивните институции и откриването им за широката публика. Така, представената публикация може успешно да се впише в актуалността на проблема около ролята на архивите в нашето съвремие. Не случайно авторката избира за тази цел представянето на един наболял проблем в обществото, характерен за всички страни след епохата на социализма, а именно – архивите на тайните служби. Авторката си поставя за цел, от една страна, да представи нов подход за работата на архивните институции, отговарящ на съвременните изисквания на обществото. Става дума за включване в оборота на историческата наука неизползвани до сега документални ресурси. За изучаването на съответните документални масиви в монографията се прилагат методите на изследване, почиващи на сравнителния анализ и архивната евристика. Интерес представлява частният случай, който авторката нарича „микроисторически“, това е другата страна на избора от д-р Тодорова подход. Тази методология позволява разглеждането на съхранената в документа конкретика, която следва да бъде типологизирана и обобщена. Наред с това д-р Тодорова се ангажира с използването и приложението на институционалния подход при изследването на документалните ресурси. Така се проследяват административните реформи, които съпътстват обществените промени в разглеждания период. Набляга се на новата парадигма в областта на хуманитаристиката, почиваща на либерализацията на достъпа до документи за осветляване на дейността на репресивни органи и режими с цел изграждане на колективна идентичност.

Д-р Годорова разглежда в частност дейността на т. нар. „Комисия по досиетата“, физическото изграждане на съответния архив и реалното състояние на документите, постъпили в него. Основни при този поглед са нормативните актове за дейността комисията. Търсят се паралели с дейността на подобни органи в страните от Източна Европа. Подробно е представено изграждането на архива на Комисията по досиетата в първа глава от монографията на Ралица Годорова, озаглавена „Съхраняването на архива на Държавна сигурност“ – стр. 15 – 100. Като професионален архивист авторката описва всички етапи от създаването на този комплекс – от архивохранилището до архивната единица. Важно е запазването на справочния апарат, който дава възможност за реконструкция на логиката на съответните фондове чрез създаване на отделите „Картотека и архив“, „Комплектуване и съхранение“. Дейностите по създаване на описания архив авторката определя като предпоставка за използването му от широкото гражданство и като подчинени на изискванията за открит достъп до документите на Държавна сигурност от всеки гражданин и от изследователите. Трябва да се подчертае, че събирането на сведения чрез документиране на всички прояви на отклонение от правилната линия на мислене и действие от хората, от всеки член на обществото в епохата на социализма, резултира в създаване на специфичен информационен масив. Той представлява интерес за гражданите днес и за изследователите на съвременната история. Същият притежава висока информационна наситеност, както става ясно от описанията на д-р Годорова в следващата глава от монографията.

Конкретиката на индивидуалния случай е представена в монографията на Ралица Годорова във втора глава от книгата под заглавие „Държавна сигурност срещу един дисидент по неволя“ – стр. 101 – 174. Авторката представя съдбата и житейския път на Георги Христов Георгиев, стъпвайки на документи, основно от фонд АКРДОПБГДСРСБНА – М, III раз.-34935, т. 1, 3 и 4. и спомени, събрани от интервюта със неговата сестра, Сийка Георгиева. От текста проличават както биографични данни, така и системата, която тогаваш-

ната Държавна сигурност изгражда за провеждане и изпълнение на т.нар. „агентурно-оперативни мероприятия“. Прави впечатление подробността, с която авторката разработва и проследява дейностите на агенти и ръководители и резултатите от тях, всичко на базата на документите в том 1 от споменатия фонд, листи 1 – 203, също така том 3 – общо 190 листа и том 4 с 132 листа, и увлекателното им представяне книгата. Проличава архиволожкият подход на Ралица Тодорова, чрез който тя трансформира сухите текстове на документи в обобщен разказ за реални събития. Откритостта на архивите в този смисъл дава възможност от една страна на обикновения читател да получи достъп до секретна за времето информация, а от друга – професионалният изследовател да пресъздаде събития и пазени в неизвестност факти за историята. Представеният случай не е изключение, а характеристика за живота в обществото, управлявано от една партия чрез репресия над обикновените хора.

В трета глава под заглавие „Щази срещу обекта ‘Писар’ . Поглед през изкривеното огледало на социалистическата действителност“ се представя структурата и дейността на Министерство за държавна сигурност на Германската демократическа република, познато под популярната и по-благозвучна кратка дума Щази, за да се избегне сложността на стоящата зад него институция. Д-р Тодорова проследява пълният път на създаване и развитие на тайните служби на Германската демократична република и дава точно описание на структурата, дейността и предназначението на отделите на Щази. Организационната структура е представена като пирамидална йерархия от отдели, всеки от които изпълнява определени задачи – разузнаване, контрразузнаване, вътрешна сигурност, защита на конституцията и администрация. Щази, подобно на всички тайни служби в страните на социализма, придобива формата на огромен „октопод“, както го определя Ралица Тодорова, или държава в държавата. Създава се плътна структура от информатори, в Щази наричани „неофициални сътрудници“, които докладват всичко за всеки. Начинът на работа на службите в ГДР авторката описва в случая „Радулович“, член на популярното през 80-те години от миналия

век пънкърско движение там. Разглежданите в монографията два конкретни примера на Христов и на Радулович дават възможност на авторката да определи паралели в организацията на работа на службите с неформалните групи и техните привърженици. Показателни за средствата, методите и възможностите на Държавна сигурност и Щази са действията на техните служители, но и на широката мрежа от агентурен апарат. Свидетелства за това са документалните материали, отложени в резултат от дейността на политическите полиции.

Представената от д-р Тодорова монография е едно оригинално, полезно и високо приносно изследване, което изяснява структурата и дейността на тайните служби в страните от Източна Европа. Прави впечатление високият научен стил на изложението и компетентното боравене с огромен архивен материал, неизследван до сега. Благодарение на професионалния си опит и дългогодишната преподавателска дейност на кандидатката в специалност Архивистика и документалистика, тя се откроява като изследовател и преподавател в областта с високи и неоспорими възможности и перспектива.

Оценката на д-р Тодорова според минималните национални изисквания и задължителните критерии на СУ „Св. Климент Охридски“ може да бъде направена с приложената справка в съответствие с чл. 2б от ЗРАСРБ за научната област История и археология 2.2. Ралица Тодорова има защитен дисертационен труд и монография – основен хабилитационен труд на тема „Съхраняването на архива на Държавна сигурност като източник за микроисторията и ‘блатото на комунизма’“, с което изпълнява минималните национални изисквания в групи А и В (общо 150 точки). Монографията е изцяло в областта на конкурса, с което кандидатката покрива основните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“. По група показатели Г тя е представила книга, въвн от основния хабилитационен труд, има публикации с референция в световни бази данни с научна информация, студии, статии и доклади с научно рецензиране или редакция. Показателите по група Г набират общо 220 точки. Представеният списък от забелязани цитирания

за публикации на д-р Тодорова включва цитирания в научни издания и монографии със съответната библиографска справка. Постигнатите в група Д 125 точки надвишават минималните национални изисквания. Това определено демонстрира отзвука, който трудовете на д-р Ралица Тодорова намират сред научната аудитория. В заключение може да се каже, че научната продукция на кандидатката напълно отговаря на минималните национални изисквания и на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“.

По основно съдържание продукцията на д-р Тодорова е в точно съответствие с тематиката на обявения конкурс. Научната ѝ работа се характеризира с висока компетентност, подробност и оригиналност. Научните ѝ интереси кореспондират изцяло с тематиката на преподаваните от нея университетски курсове, имат актуалност, както и приложна значимост в обучението на бъдещи архивисти и в сродни специалности.

Казаното до тук ми дава основание с пълна убеденост в научните и преподавателски качества на Ралица Симеонова Тодорова да подкрепя кандидатура ѝ в настоящия конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и археология (Архивистика и документалистика) в катедра Архивистика и методика на обучението по история на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

София, 30.09.2024 г.

Рецензент:

проф. д-р Юри Тодоров Тодоров